Vol. 3, No. 1, 2017

УДК 327(94)

ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА ІСПАНІЇ У НОВОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ

Любава Матлай
Національний університет "Львівська політехніка"

(стаття надійшла до редколегії – 23.03.2017 р., прийнята до друку – 10.04.2017 р.)

© Матлай Л., 2017

Висвітлено реформу дипломатичної служби Іспанії на початку XXI століття, яка спиралася на шість опор: координацію, модернізацію, професіоналізм, спеціалізацію, однорідність та спрощення процедур. Виявлено, що її спричинила поступова втрата країною глобальності зовнішньої політики внаслідок економічної кризи, розширення зовнішньополітичних завдань. Проаналізовано основні цілі та завдання зовнішньої стратегії парламентської монархії, зокрема, економізацію дипломатії, поглиблення європейської інтеграції та згуртованості у подоланні кризових явищ, сприяння діяльності Європейської зовнішньополітичної служби.

Ключові слова: *парламентська монархія, дипломатія, зовнішня політика, реформа дипломатичної служби, координація.*

THE SPANISH DIPLOMATIC SERVICE IN THE NEW MILLENNIUM

Lyubava Matlay

Institutional development, problematic issues and prospects of the modern diplomatic and consular services of Spain in the 21st century are analyzed in this paper. The internal democratization of Spanish diplomacy is seen as a part of process of modernization and rapprochement to Europe. The entry of Spain into the EU has refocused organizational and conceptual structures of Spanish foreign policy. Decentralization of parliamentary monarchy brought about creation of seventeen autonomous regions, many of which began deploying their own paradiplomatic activity abroad outside control of the Ministry of Foreign Affairs. The first phase of the reform was informing in order to identify the key problems of National Foreign Service. The reform, which began in 2005 and culminated in 2014, attempted to adapt the Spanish Foreign Service to changes and challenges of the international society.

Economic diplomacy has become a central element of diplomacy and an essential part of competence of the Ministry of Foreign Affairs and Cooperation of parliamentary monarchy in the field of foreign policy. At the end of 2012, Spain had 118 embassies, consulates, and 94,182 trade missions. Today Spain has 127 embassies abroad, further 90 consulates general, and 96 consular sections based in embassies, 98 economic and trade offices, 27 business centers, and 33 tourism offices. The Spanish External Action and Service Law of 25 March 2014 is discussed in the article. It is found that the new legislation filled legal vacuum in the field of Spanish foreign policy regulation. The Spanish foreign policy coordinated with the EU and its new European External Action Service with greater coherence.

Keywords: *parliamentary monarchy, diplomacy, foreign policy, reform of the diplomatic service, coordination.*

Важливим інструментом втілення національних інтересів залишаються дипломатичні служби, які працюють над врегулюванням складних відносин великої кількості держав, урядових та неурядових міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій. Служби зовнішніх зносин забезпечують зміцнення міжнародних позицій власних країн, їхній вплив на світову політику. У третьому тисячолітті

одночасно з розвитком нових інформаційно-комунікаційних технологій, розширенням можливостей взаємодії держав у межах різноманітних інтеграційних проектів, з'явилися нові загрози та виклики для світової системи міжнародних відносин, які проявилися у затяжних економічних кризах, сепаратистських настроях у регіонах, міграційних та безпекових проблемах. Щоб зменшити вплив економічної кризи, яка вразила країну у 2008, адаптувати національну дипломатичну службу до нових стандартів Європейського Союзу, Іспанія здійснила масштабну реформу інституціональної структури зовнішньополітичного відомства, досвід якої є актуальним для дослідження.

Зазначена тематика розглядалася у працях іспанських науковців та політиків – Ч. Пауелла, І. Моліни, І. Торебланка, А. Прієго, Х. Солани, Х. Ксіфра. Однак в українській історіографії ще відсутні роботи, які б ґрунтовно аналізували особливості реформування сучасної дипломатичної служби Іспанії. Підґрунтям дослідження стали Королівські декрети, які стосуються діяльності зовнішньополітичного відомства та Закон про державну зовнішню політику і дипломатичну службу від 25 березня 2014 року.

Мета цієї наукової розвідки – висвітлення довготривалої комплексної реформи іспанської служби зовнішніх зносин, її головні цілі.

На початку XXI століття Іспанія досягла значних успіхів як середня держава з глобальними інтересами, стала сполучною ланкою між ЄС та Ібероамерикою, мала вагомий вплив на латиноамериканську, північно-африканську та середземноморські спільноти. Про глобальну проекцію іспанської мови свідчить факт, що нею розмовляє понад півмільярда населення планети.

Економіка парламентської монархії за правління урядових кабінетів правоцентристської Народної партії під керівництвом Х. М. Аснара (1996–2004 роки) стала восьмою економікою світу. Цей уряд виступав за тісніше зближення з США, визнаючи ідею однополюсного світу, підтримуючи північноатлантичну вісь. Цим самим народники розраховували підвищити роль Іспанії у світовій системі міжнародних відносин та вступити в привілейований клуб провідних держав. Водночас країна пішла у фарватері політики США, відколи у березні 2003 року підтримала вторгнення коаліційних сил в Ірак та направила туди свій військовий контингент.

Після перемоги Іспанської робітничої соціалістичної партії на парламентських виборах у 2004 році, урядовий кабінет соціалістів на чолі з Х. Родрігесом Сапатеро відновив пріоритетність європейського напряму зовнішньополітичного курсу держави та вивів іспанські війська з Іраку. Відтоді політична еліта парламентської монархії стала прихильником формування ефективного багатополярного світового порядку на основі принципів солідарності та співпраці держав, дотриманні норм та принципів міжнародного права. Іспанія відновила тісну співпрацю з Францією і Німеччиною, рішуче підтримала становлення Європейського Союзу в якості глобального гравця у світовій політиці та поглиблення європейської інтеграції. Країна очолювала ЄС у 1989, 1995, 2002 та 2010 роках. Останнє іспанське головування пройшло в нових інституційно-правових умовах, що виникли після набуття чинності 1 грудня 2009 року Лісабонського договору, який докорінно змінив систему управління ЄС [3, 16]. Відтоді відбулася безпрецедентна передача національних повноважень інститутам європейського регіонального об'єднання. Іспанська дипломатія пішла на інституційний компроміс та передала частину своїх повноважень президенту Ради ЄС Г. ван Ромпею та верховному представнику ЄС з питань закордонних справ та політики безпеки К. Ештон. Представники Іспанії уникли суперництва двох паралельних керівних структур ЄС – постійної та ротаційної, віддавши перевагу координації та взаємодоповнюваності.

У цей час зовнішньополітичні ініціативи Іспанії набули глобальності і виникла потреба в реорганізації національної дипломатичної служби, реформа якої відкладалася десятиліттями. Зазначимо, що у після франкістський період правовий механізм здійснення зовнішньої політики країни визначала Конституція 1978 року. Вона встановила повноваження головних учасників зовнішньополітичного процесу – монарха, як глави держави, символу її єдності та стабільності, арбітра і миротворця; уряду, який формує та здійснює зовнішню політику; парламенту як контрольного органу у сфері зовнішніх зносин [1]. Утім, Конституція не врахувала нових реалій – участі у зовнішній політиці автономій країни, інститутів громадянського суспільства. Тривалий час зовнішньополітичні дії дублювалися різними державними органами, через що назріла необхідність розширення організаційної складової та зваженої регламентації прав та обов'язків всіх учасників зовнішньополітичного процесу. Для втілення зовнішньої стратегії держави необхідно було створити сучасний, гнучкий, ефективний інструмент з найвищим ступенем прозорості та соціальної підтримки.

Міністр закордонних справ М. А. Моратінос (на посаді перебував з 2004 по 2011 рік) у своїх численних виступах у парламенті, пресі, на урядових засіданнях наголошував на тому, що дипломатична служба держави має відмовитися від жорсткого ієрархічного шаблону і стати постачальником оригінальних послуг для уряду, парламенту, центральних та регіональних органів влади, підприємств, організацій, установ, громадських об'єднань та пересічних громадян [4, 5, 6, 10]. Крім того, до реформи дипломатичної служби, як стверджував іспанський політолог Д. дель Піно, слід було підходити з потрійної перспективи: нові інструменти, пошук нової ідентичності та консенсусу [11, с. 61].

У червні 2004 року сформували Міжвідомчу комісію для проведення всеосяжної інтегральної реформи дипломатичної служби та модернізації дипломатичного корпусу (іспанською – La Comisión para la Reforma Integral del Servicio Exterior (Crisex)). Її очолив відомий дипломат, спеціальний посол з реформування дипломатичної служби М. Кардона. Прикметно, що до складу комісії із 15 членів увійшли два представники Міністерства економіки та фінансів та по одному представнику інших міністерств. Ця комісія працювала протягом року [12, с.17].

Наприкінці травня 2005 року оприлюднили невтішні висновки комісії, в яких вказувалося на відсутність координації зовнішніх дій, недофінансування та неефективне використання бюджетних коштів дипломатичними представництвами за кордоном (велика кількість допоміжного персоналу – садівників, шоферів і особистих кухарів у резиденціях послів), кадрові проблеми [2]. А підсумковим документом роботи згаданої комісії стала доповідь про реформу (іспанською – Informe sobre la reforma del Servicio Exterior espanol), яку у червні 2005 року представили в уряді. У ній ґрунтовно виклали адміністративні, інституційні, організаційні проблеми та визначили способи їх вирішення. Так, тільки для інституційної реформи запропонували 70 пропозицій, серед яких – необхідність міжвідомчої координації; збалансованого розподілу матеріальних та людських ресурсів; удосконалення правових механізмів; раціонального та широкого використання новітніх інформаційних технологій та комунікацій.

Реформу дипломатичної служби розпочали у 2006 році з урахуванням рекомендацій комісії та спрямували на досягнення таких цілей:

– сприяння, заохочення та захист цінностей, принципів та інтересів Іспанії та її громадян за кордоном;

– економізацію зовнішньої політики як на двосторонній основі, так і в межах ЄС, забезпечення конкурентоспроможності, інтернаціоналізації національних компаній;

– зміцнення міжнародної співпраці;

– підтримку глобальної безпеки та миру;

– забезпечення демократичної легітимності зовнішньої діяльності держави, парламентської дипломатії, демократичного громадянського контролю;

– координацію міграційних процесів;

– проектування та розгортання нової карти інституційної присутності Іспанії за кордоном через мережу дипломатичних, консульських, торговельних представництв;

– єдність дій усіх суб'єктів зовнішньополітичного процесу;

– залучення якнайбільше жінок до дипломатичної роботи;

– поширення іспанської мови та культури у світі;

– забезпечення людськими та матеріальними ресурсами іспанських представництв у європейських структурах;

– подолання опору змінам та інерції у зовнішньополітичній службі держави;

– забезпечення національної дискусії щодо глобальної трансформації служби зовнішніх зносин, про роль та місце Іспанії, узгодженість між заявленими амбіціями і присутністю країни у світовій системі міжнародних відносин [8, с. 5–7].

Основою реформування дипломатичної служби стали шість опор – координація, модернізація, професіоналізм, спеціалізація, однорідність та спрощення процедур. Серед першочергових завдань виділили покращення планування та координації зовнішніх дій уряду, державної служби, представників парадипломатії.

Варто наголосити, що ще у липні 2000 року урядовий кабінет Х. Аснара для координації та узгодження зовнішньополітичних, зовнішньоекономічних дій держави створив консультативний орган – Раду із зовнішньої політики, яка працювала під керівництвом глави уряду. До неї увійшли міністри – закордонних справ та співпраці; економіки та конкурентоспроможності; фінансів та державного управління; юстиції; оборони; внутрішніх справ; охорони здоров'я, соціального обслуговування та рівності; освіти, культури і спорту; розвитку; зайнятості та соціального забезпечення; промисловості, енергетики та туризму; сільського господарства, продовольства та навколишнього середовища, а також віце-президент уряду [13, с. 1–3]. Утім, якісні зміни у втіленні національних інтересів на міжнародній арені не відбулися, оскільки на той час значно ускладнилися міжнародні завдання.

Численність апарату зовнішньополітичного відомства наприкінці другого тисячоліття не відповідала вимогам часу і була значно меншою порівняно з дипломатичними службами західноєвропейських держав. Згодом повноваження Ради із зовнішньої політики були збільшені [14, с. 44026–44027]. Щороку Рада обговорювала і затверджувала керівні принципи, цілі та заходи зовнішньої політики, враховуючи бюджетні ресурси, необхідні для їх виконання. Засідання Ради скликалися прем'єр-міністром і проводилися не менше ніж два рази на рік. За підсумками засідань, міністр закордонних справ та співпраці був зобов'язаний представляти щорічну доповідь Конгресу депутатів щодо балансу, пріоритетів, результатів та перспектив зовнішньої діяльності держави.

За ініціативою тодішнього глави зовнішньополітичного відомства Х. М. Гарсія Маргальйо у січні 2012 року відбулася нарада десяти колишніх міністрів закордонних справ Іспанії – А. Матутеса, Й. Піке, М. Орєха, Ф. Морана, Х. Переса Льорки, К. Вестердорпа, М. А. Моратінеса, Т. Хіменес, А. Паласіо, Х. Солани. Захід мав допомогти визначити зовнішню політику країни з урахуванням інтересів провідних партій та відновити загальнонаціональний консенсус у цій сфері. У лютому цього ж року газета "El Mundo" надрукувала колективну статтю всіх глав зовнішньополітичного відомства, які працювали у післяфранкістський період (за винятком покійного Ф. Фернандеса Ордоньєса), із закликом прийняти єдиний закон, що регулює зовнішньополітичну діяльність держави та дипломатичну службу [7, с. 23–25]. Застороги щодо майбутнього закону висловлювали представники окремих автономій країни – Каталонії, Країни Басків, які не погоджувалися з окремими положеннями щодо відкриття представництв автономій у зарубіжних державах, необхідності інформування центральної влади про виїзд регіональних делегацій за межі ЄС. Безперечно, під час прийняття закону, врахували важке економічне становище парламентської монархії, брак ресурсів для зовнішніх дій. Доречно додати, що у березні 2012 року на 54 % було скорочено бюджет дипломатичної служби.

Згідно з Королівським декретом 342/2012 від 10 лютого 2012 року визначено таку структуру зовнішньополітичного відомства: міністр закордонних справ та співпраці і його канцелярія; Державний секретаріат з міжнародних справ; Державний секретаріат з питань співпраці з ЄС; Державний секретаріат з міжнародної співпраці та у справах Латинської Америки; Субсекретаріат з міжнародних справ та співпраці; Головне управління міжнародних економічних відносин, Головне управління взаємодії зі ЗМІ та з питань публічної дипломатії; протокольний відділ та офіс дипломатичної інформації [15, с. 12551–12567]. Отже, структуру центрального апарату служби зовнішніх зносин змінили з урахуванням нових завдань та головних векторів зовнішньополітичного курсу.

Окремо зупинимося на діяльності державних секретаріатів. За розроблення та здійснення зовнішньої політики монархії; міжнародні економічні відносини; двосторонню та багатосторонню співпрацю з країнами Магрибу, Африки, Середземномор'я, Близького Сходу, Азійсько-Тихоокеанського регіону відповідає Державний секретаріат з міжнародних справ. Він же координує та контролює участь країни у Спільній зовнішній політиці та політиці безпеки ЄС, взаємодіє зі структурами Організації Об'єднаних Націй, розподіляє відрахування у міжнародні організації.

Державний секретаріат з питань співпраці з ЄС забезпечує зовнішню політику в межах регіонального утворення, узгоджує спільну політику з ЄС через постійного представника Іспанії в євроспільноті. Надзвичайно важливі функції Державного секретаріату з міжнародної співпраці та у справах Латинської Америки, а саме: підготовка ібероамериканських самітів, планування діяльності Ібероамериканського співтовариства націй, координація участі Іспанії в регіональних об'єднаннях латиноамериканських держав, міжконтинентальна культурна співпраця.

Економічна дипломатія стала центральним елементом та невід'ємною частиною компетенції МЗС в області зовнішньої політики. Якщо наприкінці 2012 року Іспанія мала за кордоном 118 посольств, 182 консульства та 94 торговельні представництва, то на початку 2017 року – вже 127 посольств, 90 генеральних консульств, 96 консульських відділів при посольствах, 98 економічних і торговельних офісів, 27 бізнес-центрів і 33 туристичних офіси. Уряд країни, очолюваний прем'єр-міністром М. Рахоєм, у 2012 році розпочав втілювати новий брендинговий проект "Marca España", як цілеспрямовану та виважену державну політику, спрямовану на покращення позитивного образу країни у світі та подолання економічних негараздів через міжнародну співпрацю, зростання добробуту іспанців. Міністерство закордонних справ та співпраці Іспанії спільно з представниками профільних міністерств, автономій та громадянського суспільства, наукових установ розробило у 2014 році Стратегію зовнішньої політики країни – широку програму діяльності щодо просування економічних, культурних і наукових

зв'язків, реалізації імміграційної політики, сприяння транскордонному і міжрегіональної співпраці. Розроблення зовнішньої політики відбувалася з урахуванням глобальних цілей та географічних пріоритетів. Особливу увагу зосереджено на участі Іспанії в реалізації спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, міжнародних заходах ООН у боротьбі з тероризмом та незаконною міграцією.

Закон про державну зовнішню політику і дипломатичну службу від 25 березня 2014 року чітко визначив роль усіх суб'єктів зовнішньополітичного процесу та вдосконалив його регулятивну складову [10]. У преамбулі до вищезазначеного закону вказується, що в умовах глобалізації та світової взаємозалежності, міжнародний вимір окремої країни впливає на життя та інтереси її громадян. Відповідно до закону, дипломатична служба як гнучкий інструмент забезпечення інтересів держави, повинна зміцнювати міжнародну присутність та імідж Іспанії, просувати її цінності та інтереси; сприяти зовнішньоекономічній діяльності іберійського бізнесу, збільшенню експорту товарів та послуг, залученню інвестицій у національну економіку; посилити свою участь у роботі Європейської зовнішньополітичної служби та координацію спільних зовнішніх дій, гармонізацію зовнішньої політики монархії зі спільною європейською зовнішньою та безпековою політикою забезпечити постійну взаємодію з латиноамериканськими країнами [10, с. 26532.]

Аналізуючи Закон про державну зовнішню політику і дипломатичну службу, слід звернути увагу на його чотири розділи або титули. Перший розділ визначає суб'єктів закордонних справ держави (інститут монарха, державні та адміністративні органи, установи, організації, конституційні органи 17 автономій, місцеві органи влади тощо) та сфери зовнішньої діяльності держави (підтримання міжнародного миру та безпеки; забезпечення прав людини та поваги до людської гідності; участь у міжнародних організаціях та форумах; економічна, фінансова, наукова, культурна транснаціональна та регіональна співпраця тощо). Закон зобов'язав представників автономій Іспанії інформувати Міністерство закордонних справ та співробітництва з питань візитів, подорожей, відвідувань, обмінів та пропагандистських виступів за межами країни [10, с. 26537]. Механізми планування та моніторингу, реалізації та координації зовнішньої політики викладено у другому розділі зазначеного закону. Чітко вказано, що планування та моніторинг зовнішньої діяльності держави здійснюватиметься через стратегію зовнішніх дій та звіт щодо цих дій. До вироблення зовнішньополітичної стратегії, яка приймається терміном на чотири роки (в особливих випадках на коротший термін), окрім центральних органів влади залучаються автономні співтовариства, автономні міста (розташовані у Північній Африці – Сеута та Мелілья), місцеві органи влади, неурядові організації та інститути громадянського суспільства. Глава МЗС Іспанії зобов'язаний щорічно доповідати про реалізацію зовнішньополітичної стратегії країни в обох палатах Генеральних кортесів.

Третій розділ закону присвячений організації служби зовнішніх зносин держави, яку визначено як "сукупність органів, адміністративних одиниць, людських та матеріальних ресурсів, які за координації та під контролем уряду впроваджують та розвивають зовнішньополітичний курс держави" [10, с. 26536]. Законом визначено, що іспанський уряд, за ініціативою МЗС країни та пропозиціями Міністерства фінансів і державного управління може разом з органами ЄС та окремими державами-членами створювати спільні дипломатичні місії в третіх державах, особливо там, де немає представництв євроспільноти; створювати спільні культурні представництва в третіх країнах для поширення принципів та цінностей, на яких основується ЄС; долучати іспанських чиновників до делегацій ЄС у тих державах, де Іспанія немає постійного дипломатичного представництва [10, с. 26554].

У підсумку зазначимо, що здатність до компромісів національних інтересів з інтересами європейського та світового співтовариства дозволили Іспанії стати впливовим членом ЄС, НАТО, ООН. Парламентська монархія всіляко сприяла створенню Європейської зовнішньополітичної служби, брала активну участь у формуванні її структури, визначенні та впровадження основних форм діяльності. У державі проведено успішну реформу дипломатичної служби, яка забезпечила виконання зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних завдань в умовах бюджетних скорочень та розширення національно-державних інтересів.

1. Constitución Española de 1978: texto consolidado // Boletín Oficial del Estado de 29 de diciembre de 1978. – No. 311. – P. 29313–29924. 2. Demoledor informe de Exteriores sobre la diplomacia española: las embajadas son morosas, falta personal y peligra la ayuda al desarrollo [Електронний ресурс] / El Confidencial, 25 de mayo de 2005. – Режим доступу: http://www.elconfidencial.com/enexclusiva/indice_2592/. 3. Discurso del Presidente del Gobierno de España D. Jose Rodrigez Zapatero en el pleno del Parlamento Europeo para presenter las prioridades de la Presidencia Española de la Union Europea, Bruselas, 20 de enero de 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:/www.eu2010.es/export/sites/Presidencia. 4. Discursos y declaraciones del Ministro de Asuntos Exteriores y de

Cooperacion, D.Miguel Angel Moratinos Cuyaube. – Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperacion // Oficina de Informacion Diplomatica, 2006. – 538 p. 5. Discursos y declaraciones del Ministro de Asuntos Exteriores y de Cooperacion, D.Miguel Angel Moratinos Cuyaube, 2007 – Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperacion // Oficina de Informacion Diplomatica, 2008. – 597 p. 6. Discursos y declaraciones del Ministro de Asuntos Exteriores y de Cooperacion, D. Miguel Angel Moratinos Cuyaube, 2008. – Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperacion // Oficina de Informacion Diplomatica, 2009. – 409 p. 7. Discursos y declaraciones del Ministro de Asuntos Exteriores y de Cooperacion, D.Jose Manuel Garcia-Margallo y Marfil. – Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperacion // Oficina de Informacion Diplomatica, Enero-diciembre, 2012. – 401 p. 8. Informe sobre la reforma del Servicio Exterior española (Comisión Para La Reforma Integral Del Servicio Exterior), 20 de junio de 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.psoe.es/download.do?id=36671. 9. La política exterior de España. Balance y debates parlamentarios (2004 - 2008) Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos, Madrid – 289 p. 10. Ley 2/2014, de 25 de marzo, de la Accion y del Servicio Exterior del Estado // Boletin Oficial del Estado de 26 de marzo de 2014. – No. 74. – P. 26531–26564. 11. Pino D. La nueva política exterior española La reforma del servicio exterior se aborda desde una triple perspectiva: nuevos instrumentos, búsqueda de una nueva identidad y del consenso [Електронний ресурс] / D. del Pino // Afcar Ideas, otono, 2004. – P. 61–63. – Режим доступу: http://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxius-adjunts/afkar/afkar-ideas-4/domingo.pdf. 12. Priego A. El servicio exterior Espanol una vision critica desde su creacion hasta la reforma de 2006 / A. Priego // UNISCI Discussion Papers, 27, octubre, 2011. – P. 9–24. 13.Real Decreto 1412/2000, de 21 de julio, de creación del Consejo de Política Exterior // Boletin Official Estado, de 22 de julio de 2000. – No. 175. – P. 1–3. 14. Real Decreto 1389/2007, de 29 de octubre, por el que se modifica el Real Decreto 1412/2000, de 21 de julio, de creación del Consejo de Política Exterior // Boletin Official Estado, de 30 de octubre de 2007. – No. 260. – P. 44026–44027. 15. Real Decreto 342/2012, de 10 de febrero // Boletín Oficial del Estado de 11 de febrero de 2012. – N°36. – P. 12551–12567 (última actualización 4 de noviembre de 2016); 16. Programa de la Presidencia Española del Consejo de la Unión Europea 01.01.2010 – 30.06.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eu2010.es/export/sites/presidencia/comun/descargas/programa_ES.PDF

1.Constitución Española de 1978: texto consolidado // Boletín Oficial del Estado de 29 de diciembre de 1978. – No. 311. – P. 29313–29924. 2. Demoledor informe de Exteriores sobre la diplomacia española: las embajadas son morosas, falta personal y peligra la ayuda al desarrollo [Elektronnyi resurs] / El Confidencial, 25 de mayo de 2005. – Rezhym dostupu: http://www.elconfidencial.com/enexclusiva/indice_2592/. 3. Discurso del Presidente del Gobierno de España D. Jose Rodrigez Zapatero en el pleno del Parlamento Europeo para presenter las prioridades de la Presidencia Española de la Union Europea, Bruselas, 20 de enero de 2010/. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http:/ www.eu2010.es/ export/sites/Presidencia. 4. Discursos y declaraciones del Ministro de Asuntos Exteriores y de Cooperacion, D.Miguel Angel Moratinos Cuyaube. – Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperacion // Oficina de Informacion Diplomatica,, 2006. – 538 p. 5. Discursos y declaraciones del Ministro de Asuntos Exteriores y de Cooperacion, D.Miguel Angel Moratinos Cuyaube, 2007 – Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperacion // Oficina de Informacion Diplomatica, 2008. – 597 p. 6. Discursos y declaraciones del Ministro de Asuntos Exteriores y de Cooperacion, D. Miguel Angel Moratinos Cuyaube, 2008. – Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperacion // Oficina de Informacion Diplomatica, 2009. – 409 p. 7. Discursos y declaraciones del Ministro de Asuntos Exteriores y de Cooperacion, D.Jose Manuel Garcia-Margallo y Marfil. – Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperacion // Oficina de Informacion Diplomatica, Enero-diciembre, 2012. – 401 p. 8. Informe sobre la reforma del Servicio Exterior español (Comisión Para La Reforma Integral Del Servicio Exterior), 20 de junio de 2005. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: www.psoe.es/download.do?id=36671. 9. La política exterior de España. Balance y debates parlamentarios (2004–2008) Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos, Madrid – 289 p. 10. Ley 2/2014, de 25 de marzo, de la Accion y del Servicio Exterior del Estado // Boletin Oficial del Estado de 26 de marzo de 2014. – No. 74. – P. 26531–26564. 11. Pino D. La nueva política exterior española La reforma del servicio exterior se aborda desde una triple perspectiva: nuevos instrumentos, búsqueda de una nueva identidad y del consenso. [Elektronnyi resurs] / D. del Pino // Afcar Ideas, otono, 2004. – P. 61–63. – Rezhym dostupu: http://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxius-adjunts/afkar/afkar-ideas-4/domingo.pdf. 12. Priego A. El servicio exterior Espanol una vision critica desde su creacion hasta la reforma de 2006 / A. Priego // UNISCI Discussion Papers, 27, octubre, 2011. – P.9-24; 13.Real Decreto 1412/2000, de 21 de julio, de creación del Consejo de Política Exterior // Boletin Official Estado, de 22 de julio de 2000. – No. 175. – P. 1–3. 14. Real Decreto 1389/2007, de 29 de octubre, por el que se modifica el Real Decreto 1412/2000, de 21 de julio, de creación del Consejo de Política Exterior // Boletin Official Estado, de 30 de octubre de 2007. – No. 260. – P. 44026–44027. 15. Real Decreto 342/2012, de 10 de febrero // Boletín Oficial del Estado de 11 de febrero de 2012. – N°36. – P. 12551–12567 (última actualización 4 de noviembre de 2016). 16. Programa de la Presidencia Española del Consejo de la Unión Europea 01.01.2010–30.06.2010 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.eu2010.es/export/sites/presidencia/comun/descargas/programa_ES.PDF